

12. Поппер К. Предположения и опровержения. Рост научного знания / К. Поппер. – М. : Ермак, 2004. – С. 104–112.
13. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки по герменевтике / П. Рикер ; пер. с фр. и вступит. ст. И. Вдовиной. – М. : КАНОН-пресс-Ц; Кучково поле, 2002. – 624 с.
14. Соловьева Г. Современная западная философия. Компаративистские исследования. В 2 т. Т. 2 / Г. Г. Соловьева ; ред. З. К. Шаукунова ; Ин-т философии, политологии и религиоведения Комитета науки М-ва образования и науки РК. – Алматы : ИФПР КН МОН РК, 2012. – С. 126–127.
15. Философия познания: век XXI. – Алматы, 2012.
16. Sartre J.-P. Critique de la raison Dialectique / J.-P. Sartre. – Gallimard, 1985.

Гусева Ніна. Редукціонізм і розвиток сучасної філософії як проблема. Розвиток сучасної філософії як проблема для свого розв'язання й виявлення реальних перспектив потребує уточнення підстав. Без визначення редукцій, наявних у тому чи іншому вигляді у філософській свідомості, неможливо досить адекватно осмислити суть проблем, котрі постають перед людиною, наукою й суспільством, оскільки будь-яка редукція завжди несе в собі та із собою спотворення базових смислів. Виявлення редукцій – це шлях самоочищення філософії, самонастроювання на можливість узгодити образ світу, створюваний філософією, із самим світом, а образ людини, присутній у сучасній філософії, – із реальною людиною.

Ключові слова: редукція, редукціонізм, мислення, діалектика, сутність, пізнання, світовідношення, філософія.

Guseva Nina. Reduktsyonyzmom and Development of Modern Philosophy as a Problem. The development of modern philosophy as a problem to solve and identify svoeho real prospects requires clarification reasons. Without revealing reductions present in one form or another philosophical consciousness, can not adequately comprehend the nature of the problems that are faced man, science and society, because any reduction always carries with a basic distortion of meaning. Detection reductions is a way of self-purification philosophy, a way to self-adjustment possibility aligned with the image of the world created by the world of philosophy and image of the person present in modern philosophy, with a real person.

Key words: reduction, reductionism, thinking, dialectic, essence, knowledge, outlook, philosophy.

Статья поступила в редколлегию
24.11.2014 г.

УДК 117.118+330.8+57.01

Любов Колесникова

Філософсько-економічні рукописи Миколи Руденка: неоціненний нащадками неоціненний скарб

У статті проаналізовано оригінальне вчення Миколи Руденка (1920–2004) про сутність зв'язку людини й суспільства з біосферою як космічним феноменом та засади їх гармонійного розвитку, який може здійснюватися лише за умов «природження енергії». На цьому у XVIII ст. наполягали французькі фізіократи; означений шлях вважали єдино прийнятним С. Подолинський, В. Вернадський, А. Сахаров та ін. На основі дослідження автор приходить до висновку щодо актуальності ідей М. Руденка для України й сучасного світу.

Ключові слова: гуманізм, біосфера, фізіократи, субстанція, М. Руденко.

Постановка наукової проблеми та її значення. За останні чверть століття Україна втретє (кінець вісімдесятих – початок дев'яностих років минулого століття, два постмайданні періоди нового тисячоліття) опиняється у точці біфуркації – стані найбільшої нестабільності системи, коли тимчасово обмежується дія закону взаємного переходу кількісних і якісних змін. У точці біфуркації майже кожна можливість, незалежно від попереднього статусу, набуває статусу реальної, через що в локальному часовому інтервалі утворюється унікальний стан, коли «можливе все» (І. Пригожин), коли не потужні, проте вчасно докладені зусилля можуть спрямувати розвиток системи в бажаному напрямку. Якщо ж можливість не буде реалізована, то вона або стає неможливістю, або й далі існує як можливість. Тим часом інші сторони процесу прагнуть реалізувати бажані для них, але не

завжди корисні для системи/загалу варіанти розвитку. В Україні такими сторонами були партноменклатура, кримінально-кланова олігархія, радянський держапарат тощо. Існує ще один шлях – система може самовизначитися на засадах принципу самоорганізації. У будь-якому разі, тепер уже для того, щоб досягти бажаного стану або очікуваних змін, доводиться докладати значних зусиль.

З різних причин (на нашу думку, насамперед через брак чітких ціннісних орієнтирів та непослідовність) суспільство змарнувало попередні дві можливості побудови модерної держави. 1962 р. В. Симоненко, звертаючись до України, говорив: «Гримотить над світом люта битва / За твоє життя, твої права» [9]. Нині метафорична битва стала цілком конкретною гібридною війною, а загроза життю України та її правам, на думку багатьох експертів, – максимальною. І не лише через зовнішні виклики. Найбільшу загрозу для України становить внутрішній супротивник – корупція, подолати яку можна лише за допомогою ефективних реформ: економічної, судової, адміністративної, освітньої тощо. Крім того, нагальною є потреба остаточного подолання тоталітаризму та постколоніального синдрому, – цивілізаційний вибір, коли права на помилку не лишається. Серед першочергових завдань також – подолання енергозалежності країни.

З огляду на зазначені чинники, зростає інтерес до творчих/духовних здобутків минулих часів, які з тих чи інших причин раніше не були затребувані, – найчастіше через те, що значно випереджали свій час. Нова ситуація, що склалася в країні й світі, може сприяти зміні темпорального модусу та аксіологічного статусу частини тих прозрінь. На нашу думку, серед теорій-дороговказів для України й світу, для людства чільне місце належить синкретичній концепції М. Руденка.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Літературна, публіцистична й наукова творчість М. Руденка привертає увагу упродовж тривалого часу. З огляду на різнобічність вона ставала предметом зацікавлень філософів, економістів, мистецтвознавців, фізиків, громадських діячів. Першим експертом Руденкових «Економічних монологів» на початку 70-х років був академік А. Д. Сахаров. Філософські, природничо-наукові, економічні, світоглядні, літературні аспекти цілісного мистецько-наукового доробку М. Руденка досліджували Л. Лук'яненко, М. Маринович, Р. Татчин (Стенфордський ун-т, Канада), М. Курик, В. Шевчук, І. Власенко, О. Чистяков, І. Лубківський, М. Слабошпицький та ін. Тривалий час значну увагу спадщині М. Руденка приділяє Наукове товариство ім. С. Подолинського.

Мета статті – дослідити креативний та евристичний потенціал творчої спадщини М. Руденка та ступінь затребуваності її сьогодні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Особливістю творів М. Руденка є їх синкретизм. З огляду на це буває важко, а то й неможливо визначити жанр деяких із них. Скажімо, «Метафізична поема» [7], яка є і фізикою, і метафізикою, і астрофізикою, а при цьому – ще й поезією; чи «Гносис та сучасність (Архітектура Всесвіту)» [5] – робота, що створена на межі фізики, метафізики та філософської антропології.

Цілісна натура автора відзеркалилася у його творчості. Б. Чичибабін 1978 р. написав про нього: «На серце у него ни пролежней, ни пятен» [11], тому належне сприйняття Руденкових творів можливе лише у разі врахування автобіографічної компоненти. Він пройшов життєвий шлях свого покоління, проте на кожному етапі було щось таке, що вирізняло життя М. Руденка з-поміж життів його сучасників: підліток із с. Юрївки (Луганщина) 1937 р. стає переможцем Всеукраїнського літературного конкурсу; десятикласника М. Руденка шахтна первинна парторганізація приймає кандидатом у члени ВКП(б)У; вступивши до омріяного Київського університету, він майже відразу полишає навчання, щоб піти до армії, – для цього довелося обманути медкомісію, оскільки ще в дитинстві він утратив ліве око; на початку війни зазнав важкого поранення у хребет, осколків не можна було видалити, та політрук М. Руденко докладає усіх зусиль, щоб лишитися в армії. Опинившись наприкінці війни у Східній Пруссії, сталініст-комісар був уражений тим, що, маючи бідні ґрунти й несприятливий клімат, селяни капіталістичної країни живуть незрівнянно краще, ніж у Радянському Союзі, зокрема й в Україні з її знаменитими чорноземами. Після війни у нього склалася доволі успішна літературна й номенклатурна кар'єра.

Та був ще й інший шлях – духовного зростання й самоствердження, який і визначив урешті вибір митця і громадянина. На долю М. Руденка випали усі три штучні голодомори: ленінський (1921–1923 рр.) та два сталінських. І хоча про перший дитяча пам'ять зберегла кілька нечітких спогадів, наступні – замовчувані й заперечувані владою – дисонували з комуністичними ідеалами й

бентежили сумління порядної людини. 1949 р., у розпал боротьби «з безродними космополітами», секретар парторганізації Спілки письменників України М. Руденко відмовляється виконувати вказівку ЦК щодо розправи над письменниками-свряями. Свою позицію парторг-фронтвик зумів відстояти, та це не минуло безслідно – він потрапив до списку «нелояльних» партійців. У «Спогадах» смерть Й. Сталіна письменник відзначив як подію, що поділила життя на дві частини [8], тому XX з'їзд КПРС, після якого у багатьох чесних людей розпочався шлях пошуку істини, для М. Руденка був лише продовженням розпочатої духовної роботи.

Серед питань, які непокоїли М. Руденка, чільне місце посідало те, що вперше постало ще у Східній Пруссії: «Чому ми бідні, тяжко працюючи на родючій землі?». Шукаючи відповідь, він здійснює аналіз доктрини, що лежала в основі економічного, політичного й духовного життя країни – марксизму та його радянської (російської) версії – ленінізму. Через декілька років М. Руденко дійшов висновку щодо хибності економічного вчення К. Маркса, який спирався на класичну англійську економічну теорію, насамперед А. Сміта, створивши з економічної теорії *політичну* економію. Термін «політична економія» виник у Франції на початку XVII ст., тоді він не ніс власне політичного навантаження, оскільки «політичний» наближався за значенням до давньогрецького «політія» як форми життя вільних людей. У А. де Монкретьєна він означав науку про господарювання в державі. Ця наука аналізувала особливості розвитку макроекономічних процесів за умов зародження нового способу виробництва. Значним центром розвитку економічної теорії стає Англія.

Тогочасна Англія була потужною колоніальною країною. До метрополії із колоній надходила сировина: продукти сільськогосподарського виробництва, корисні копалини – усе, що бралось/відбиралося у Землі й залежних народів за безцінь. Англійські економісти розпочинали свій аналіз із промислового виробництва, ігноруючи попередній етап – одержання матеріалу для виробництва. К. Маркс пішов тим же шляхом, дійшовши висновку, що багатства на земній кулі ростуть лише «завдяки експлуатації самої людини. Природа в цьому процесі участі не бере. Навпаки: земля також є засобом експлуатації людини» [6, с. 41]. Земля для К. Маркса є одним із індиферентних засобів виробництва. «Фермер виробляє пшеницю й т. ін. точнісінько так, як фабрикант – пряжу або машини» [3, с. 163]. Прибуток, який одержує при цьому землевласник, виступає як земельна рента. К. Маркс стверджує, що не існує різниці між джерелами земельної ренти: чи то орна земля, чи будівельний майданчик, рудник, рибні угіддя, ліси тощо [3, с. 163], утворення додаткового продукту при цьому буде результатом експлуатації, як будь-де при капіталістичному способі виробництва. Гуманіст і на той час іще послідовник марксизму, М. Руденко не збирався заперечувати експлуатації. Він шукав відповідь на питання: «Чи існують у природі сили, які примножують наші багатства?» [6, с. 42]. Тобто, *що саме* експлуатується: тільки людина, як стверджував К. Маркс, чи природа разом із нею?

Завдяки К. Марксу, який у «Капіталі» аналізує вчення засновника фізіократії (від грец. слів *природа* та *влада*) Ф. Кене (1694–1774), М. Руденко відкриває для себе на той час уже призабуте вчення і знаходить тут підказки для відповідей на питання, що його непокоїли. У структурі суспільства фізіократи виділяли три класи: 1) продуктивний – об'єднував усіх, хто брав участь у сільськогосподарському виробництві, фермерів і найманих працівників; 2) безплідний клас становили промисловці, купці, а також ремісники та наймані працівники у промисловості; 3) клас власників – це землевласники й король. Тобто класи – «це економічні процеси, а не відповідні категорії людей, які об'єднуються за ценовими ознаками» [6, с. 330]. І при цьому кожен клас виступає як суб'єкт, що продукує або енергію (їжу), або зречевлену форму (промислові товари), або знання, що охороняються законом (Логос + влада) [6, с. 326]. У кожному класі існує нерівність і майнове розшарування, що можуть призводити до зіткнень і боротьби, які, проте, відбуваються всередині класів. Термін «фізіократія» спростив М. Руденку процес пошуку власного терміна, що був би адекватним задумові: так з'явилася фізична економія – «єдина наука, здатна показати нам самих нас як видиму гармонію космічних сфер» [6, с. 142], вагомий науковий доробок нашого славетного сучасника.

Хай нас не дивує назва найактивнішого класу, який протягом останніх століть відіграє важливу роль у різноманітних процесах суспільного життя. Справа в тім, що справді нове, *те, чого не існувало* до того на Землі, продукується лише в сільськогосподарському виробництві; промислове виробництво полягає у тому, що речовині, забраній у природи, затративши енергетичні ресурси, надають іншого вигляду – іншої форми чи властивостей. Значна частина сировини й енергоносіїв належать до невідновлюваних ресурсів, тож результатом промислового виробництва є не лише задо-

волення суспільних потреб, а й збіднення природи, бо ж розвиток відбувається за рахунок майбутнього: промисловість є безплідною тому, що не збагачує суспільства новою енергією [6, с. 121]. Оскільки промисловість лише *перетворює* щось уже наявне, а не створює справді нового, фізіократи, віддаючи належне їй, усе ж визначили місце й роль промислового класу саме так. К. Маркс давав високу оцінку науковим здобуткам фізіократів, називаючи їх справжніми засновниками політичної економії, проте виходив із власного розуміння економічних процесів у державі, руху капіталу, а також суспільних класів та історичної місії пролетаріату.

К. Маркс вважав, що «багатство суспільства, в якому панує капіталістичний спосіб виробництва, виступає як величезне скупчення товарів» [2, с. 43]. Джерелом багатства є праця, частина якої не оплачується, створюючи додаткову вартість, яку привласнюють власники засобів виробництва чи капіталу і яка є насправді, стверджував К. Маркс, засобом експлуатації найманих працівників. С. Подолинський (1850–1891), шанувальник теорії К. Маркса, розглядав додаткову вартість як додаткову енергію Сонця, енергію прогресу, – оскільки для свого розвитку людство може використовувати лише її [4, с. 431]. Додаткова вартість за М. Руденком – це «всього лише умовне позначення якогось надзвичайно складного енергетичного процесу, для якого ми поки що не маємо точнішої назви» [6, с. 42], тобто вартість є енергією [6, с. 44]. І коли дивитися на справи з позицій закону збереження і перетворення енергії, продовжує він міркування, то будь-яка власність – ілюзія, оскільки «ніщо нам не належить, окрім власного тіла і власної душі» [6, с. 43].

Фізіократи пов'язували виробництво додаткової вартості із землеробством, тобто із тонкою родючою оболонкою – гумусним шаром планети. М. Руденко аналізував учення фізіократів, спираючись на природознавство ХХ ст., тож він закономірно приходить до висновку, що «родючість зумовлена діяльністю Сонця, яке протягом багатьох мільйонів років створило на Землі тоненький органічний шар – живе джерело, що є відображенням космосу. Воно ж, Сонце, накопичило в надрах Землі запаси вугілля, нафти, газу» [6, с. 54]. Одержані висновки і вплив робіт В. Докучаєва, С. Подолинського, В. Вернадського визначили подальший шлях пошуку чинників земного життя – спочатку дослідницький інтерес було спрямовано на Сонце, зірку нашої Галактики, а згодом – на Галактику й Метагалактику.

У планетарних вимірах означений економічний показник, додаткова вартість, постає як загальнолюдський приріст енергії, джерело якої міститься за межами Землі. «Космічна грандіозність такого явища, як додаткова вартість, зобов'язує нас зрозуміти: люди – також елементарні частки у тому циклотроні, що іменується планетою, їм дуже важко розібратися, звідки прибуває додаткова енергія, з якої виростає загальнолюдський прогрес» [6, с. 47]. Тому письменник і прагнув допомогти «елементарним часткам» побачити себе у сув'язі галактичних процесів.

Дійшовши висновку щодо справжнього джерела земного життя й енергії, письменник прагне зрозуміти природу зв'язків, що уможлиблюють Життя, і змінює рівень пошуків – поєднує фізику й метафізику, щоб осягнути сутність Світу, його Творче Начало – Суб'єкт. Важливі філософські проблеми розв'язує він у романах «Сила Моносу» і «Гносис та сучасність (Архітектура Всесвіту)». У пошуках першооснови світу М. Руденко звертається до тисячолітніх здобутків філософської думки і створює оригінальне вчення про Субстанцію як ієрархію та систему монад – від найменшої, монади електрона, до Галактичної і Світової Монади; Монада є дуалістичною Духоматерією, Світлом.

Автор вважає дуалізм у розумінні природи субстанції цілком доречним і адекватним: безмежні творчі потенції не можуть пов'язуватися із суто матеріальним началом; водночас «монада не може бути лише духовною, без матеріальної субстанції: на неї тисне цілий Всесвіт і не може її розчавити» [5]. І лише такою Субстанцією, стверджуєлюбомудр, може бути Суб'єкт/Абсолют/Тоталіт або Бог [6, с. 53], але Бог у системі Світобудови М. Руденка – не сакральний феномен, а онтологічний Суб'єкт із певним місцем перебування та притаманними тому місцю атрибутами: густина тощо; Його Сила не безмежна, – М. Руденко описує її, Силу Моносу, фізичною формулою, яку ще жоден фізик не спростував. Професор М. Курик зазначає, що всі фізичні співвідношення, формули, які наводить автор, – точні і за розмірами фізичних величин, і за їхньою сутністю [1].

Наша планета, на думку М. Руденка, – це космічний корабель людства, тому міра відповідальності землян за стан власної домівки суттєво зростає. Водночас збільшуються і їх сили та засоби у протистоянні Темряві й ентропії, оскільки призначення людства полягає в активній діяльності з перерозподілу енергії у Всесвіті, у трансформації, акумуляції й консервації на Землі енергії Сонця. З

огляду на це, маємо визнати, що глибоким символізмом сповнена сцена народження Бога-Сина – у яслах для худоби [6, с. 149]. М. Руденко здійснив свій аналіз шляхів людства у всіх темпоральних модусах, рухаючись від суспільства і Землі до Субстанції і Світової Монади, а потім – знову до Землі й суспільства, – тим самим він прихилив Небо до Землі й підніс Землю до космічних обширів. Власне, з таким світоглядом має порядкувати на Землі людина.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Антична філософія сформувалася свого часу як єдина наука про цілісний світ. Від епохи еллінізму розпочався процес відокремлення від філософії конкретних наук, який полягав у тому, що певна наука брала часточку цілісного світу й перетворювала його на предмет своїх професійних зацікавлень. Таким чином людство збагатилося знаннями про *фрагменти* світу, який був і залишається цілісним, у якому іманентно присутні минуле й майбутнє. Невідповідність між онтологічним та гносеологічним рівнями стає загрозливою, оскільки дезорієнтує людство. На думку М. Курика, шлях виходу з кризи – це «синтез планетарних знань» [1]. Однією з перших сучасних цілісних наукових концепцій є багатогранне вчення М. Руденка. Тому перед нами, його молодшими сучасниками й водночас нащадками, історична доля поставила завдання: максимально поширювати його вчення на рідній землі й у світі, оскільки чимало наших проблем мають регіональний чи глобальний характер, а учення М. Руденка, у якому розв'язуються глобальні проблеми, має планетарне значення.

В історії людства неодноразово траплялося так, що у скрутні для народу/народів часи з'являлися люди, спроможні показати тим народам належні шляхи. Нам доля послала М. Руденка, він належить до категорії людей, «за допомогою яких міняється мислення цілих епох» [10]. Та попри сталий інтерес до його творчості, духовні запити наших сучасників і попит на ці твори, які мали би диктувати ринкові свої вимоги й визначати його, можемо констатувати, що не кожна міська чи районна бібліотека має ці твори хоча б в обмеженій кількості. Не вивчається спадщина М. Руденка й у жодному з навчальних курсів середньої чи вищої школи. Раніше на заваді стояла радянсько-комуністична влада та її залишки в уже незалежній Україні, за яку боровся її син із Луганщини. Коли б не було штучних бар'єрів, можливо, іншим ментально був би і Схід України.

Джерела та література

1. Курик М. Монади Всесвіту [Електронний ресурс] / М. Курик. – Режим доступу : <http://rudenkomd.narod.ru/Monadas.htm>
2. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / К. Маркс // Маркс К. Сочинения. Т. 23 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1960. – 908 с.
3. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии / К. Маркс // Маркс К. Сочинения. Т. 25, ч. 2 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1962. – 552 с.
4. Романчук О. К. Аксиоми для нащадків: Українські імена у світовій науці / О. К. Романчук. – Львів : Меморіал, 1992. – 554 с.
5. Руденко М. Д. Гносис та сучасність (архітектура Всесвіту) [Електронний ресурс] / М. Д. Руденко. – Режим доступу : <http://rudenkomd.narod.ru>
6. Руденко М. Д. Енергія прогресу / М. Д. Руденко. – К. : Молодь, 1998. – 528 с.
7. Руденко М. Д. Метафізична поема [Електронний ресурс] / М. Д. Руденко. – Режим доступу : <http://rudenkomd.narod.ru>
8. Руденко М. Д. Спогади. Найбільше диво – життя : автобіографія [Електронний ресурс] / М. Д. Руденко. – Режим доступу : [http://rudenkomd.narod.ru/Spohady\(1\).rar](http://rudenkomd.narod.ru/Spohady(1).rar)
9. Симоненко В. Задивляюсь у твої зіниці... [Електронний ресурс] / В. Симоненко. – Режим доступу : <http://ukrclassic.com.ua/catalog/s/simonenko-vasil>
10. Чистяков О. Деякі роздуми, спричинені смертю М. Руденка [Електронний ресурс] / О. Чистяков. – Режим доступу : <http://rudenkomd.narod.ru/Rozdumy.htm>
11. Чичибабин Б. Я плачу о душе... [Електронний ресурс] / Б. Чичибабин. – Режим доступу : <http://rudenkomd.narod.ru/Rozdumy.htm>

Колесникова Любовь. Философско-экономические рукописи Николая Руденко: неоцененное потомками бесценное сокровище. В статье проанализировано оригинальное учение Николая Руденко (1920–2004). Он прошёл сложный путь духовной эволюции: от коммуниста-сталиниста до коммуниста, ищущего истину, и диссидента. Наш земляк обратил внимание на несоответствие между низким уровнем жизни трудящихся в Советском Союзе и высоким уровнем затрат трудовых и материальных ресурсов в промышленном и сельскохозяйственном производстве. Причину этого он обнаружил в нарушении фундаментальных принципов связи между человеком, обществом, биосферой, природой Земли и Вселенной, которые были следствием при-

нення на практиці теоретических положень марксизма. Н. Руденко доказав, що гармоничне розвиток будь-якого сучасного суспільства можливо лише в разі орієнтації всіх його сфер на «приращення енергії». На цьому в XVIII ст. наставляли французькі фізіократи; цей же шлях вважали єдиним можливим С. Подолінський, В. Вернадський, А. Сахаров і др. На основі дослідження зроблено висновок про актуальність ідей Н. Руденко для України і сучасного світу.

Ключевые слова: гуманізм, біосфера, фізіократи, субстанція, Н. Руденко.

Kolesnykova Lyubov. Philosophical and Economic Manuscripts of Mykola Rudenko: Priceless Treasure was Unvalued of Descendants. The original teaching of Mykola Rudenko (1920–2004) is analysed in the article. He went through a difficult way of spiritual evolution: from the communist-stalinist to the communist who is looking for truth and the dissident. Our countryman paid attention to the discrepancy between the low standard of living of workers in the Soviet Union and the high cost of labor and material resources in industrial and agricultural production. He found the reason of it in violation of the fundamental principles of communication between the man, society, the biosphere, the nature of Earth and the Universe, which were the result of practical application of theoretical principles of Marxism. M. Rudenko proved that harmonious development of any modern society is possible only in case of orientation of all its spheres to “an energy increment”. The French Physiocrats insisted on this in the XVIII century; the same way is considered the only possible by S. Podolynsky, V. Vernadsky, A. Sakharov and others. The author comes to the conclusion that the relevance of the ideas of M. Rudenko for Ukraine and the modern world on the basis of the produced research.

Key words: humanity, the biosphere, the physiocrats, substance, M. Rudenko.

Стаття надійшла до редколегії
19.11.2014 р.

УДК 165.9

Станіслав Пхиденко

«Ньяя-сутри»: інтерпретація категорії прамана

Характерною особливістю всієї індійської філософії доби Старожитності й Середньовіччя є її чітко виражена раціональність. Зміцнена гносеологічним реалізмом у відображенні світу, вона сповна визначала логічне обличчя даршани ньая. У статті здійснено спробу розкрити механізми раціональності через аналіз провідної логічної категорії «Ньяя-сутри» – прамани.

Ключові слова: падартха, прамана, прамея, пратьякша, анумана, упамана, манас, шабда.

Постановка наукової проблеми та її значення. Уже стало аксіомою положення, що без поглибленого аналізу логічного вчення ньая будь-яке узагальнення стосовно розвитку логіки в Індії буде збідненим і неповним. Водночас шлях до дослідження логіків-найяків пролягає через аналіз шістнадцяти падартх, перша з них – прамана – має ключове значення для того, щоб збагнути справжню сутність епістемології і логіки даршани ньая.

Аналіз досліджень цієї проблеми переконує будь-якого незаангажованого вченого в достатній кількості літератури з цієї теми. Зусиллями світових індологів розпочато, схоже, формування вужчого кола дослідників – ньаязнавців. Винятком, однак, і сьогодні є вітчизняна логіко-філософська індологія. Логіка і філософія ньая стали предметом дослідження в роботах зарубіжних учених, зокрема Д. Г. Х. Інголса (1957), Вінтерніца (1985), Матілала (1977), Фраувальнера (1984), Ферпортена (1989), Прейзенданц (1994), а також російських і українських дослідників: В. Щербатського, В. Шохіна, В. Лисенко, К. Жоля та ін.

Мета й завдання статті: на основі аналізу першоджерела найяків «Ньяя-сутри» та коментаря на неї «Ньяя-бхашья», а також іншої літератури дослідити зміст і особливості категорії *прамана* та її вплив на становлення логічного вчення даршани ньая загалом.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Основоположник школи ньая й автор трактату «Ньяя-сутри» Готама – за назвиськом Акшапада (особистість міфічна), закладаючи основи логічного вчення, виділяє 16 падартх (категорій), навколо яких розгортає своє